

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

Орган Друштва за Просвећивање Жена и Заштиту Њених Права.

Уређује:
КЊИЖЕВНИ ОДБОР

Главни уредник:
Зорка Каснар

Уредништво и Администрација:
Зелени Венац 8.

САДРЖАЈ:

Белешке и новости.

Програм нашег рада . . . . . Зорка Каснар.

Значај и потреба листа . . . . . Катарина Богдановић.

Организација наставница . . . . . Милева Петровић.
Основних школа и гимназија.

Жена као јавна радница . . . . . Др. Ружа Винтерштајн.

Жена и политика . . . . . Ружа Стојановић.

Српске жене пред законом . . . . . Лепосава Максимовић
Петковић.

Књижевни преглед:
ПРЕ СРЕЂЕ, роман Милице Јанковић, ... Паулина Лебл-Албала

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:

Дедфа Иванић, Катарина Стојановић, Др. Ружа Винтерштајн, Ружа
Стојановић, Паулина Лебл-Албала.

БЕОГРАД

ШТАМПАРИЈА САВИЋА и КОМП., КОСМАЈСКА УЛИЦА БРОЈ 16.

1920.

ЦЕНА 2 ДИНАРА

Нашим читаоцима

Некада док тешкоће за покретањем нових листова нису готово ни постојале, бивало је да је ницало више листова но што је стварних потреба било. Данас се догађа обрнуто. Много је више потреба но што имамо листова. Тако се у нашој средини одмах од конституисања Друштва осетило врло јако колико би потребно било имати свој часопис, кроз који би се могла третирати сва разнолика, нерешена питања на пољу феминизма; преко кога бисмо долазили у везу са женама сличних мисли из целе земље; помоћу кога бисмо створили прегледну слику данашњег жениног рада у нашој средини; испитали њене способности и одредили тачно њену улогу у израђивању друштвеног живота у нашој земљи. Нама је потребан био лист да покрене сва питања која модерна жена има да решава у кући и породици, у политици, у друштвеној економији, у појединим струкама којима се одала; да пратимо њен значајан рад по хуманим друштвима. Међутим, како је покретачима листа нарочито било стало до тога да лист може да чита што већи број жена, јер он треба поред обавештавања да врши у неку руку и васпитни утицај, то са тим циљем никако није била у складу цена која се листу

морала да одреди с обзиром на данашње услове за штампање. То је био један од главних узрока да се тако дуго оклевало са покретањем истог. Најзад, када другог излаза није било, Друштво се морало одлучити да отпочне са издавањем овог врло скромног месечног листа, коме се морала одредити овако висока цена да би му се омогућио опстанак.

Овим нашим листом обраћамо се свим пробуженим свесним женама нашега народа, које су нарочито у току последњих ратова били храниоци и заштитници својих породица, напомињући им да је то њихов лист кроз који могу да решавају сва питања која им на срцу леже и да изразе све што им данашњи опстанак чини тако тешким. Оне морају бити свесне тога да им је дужност да раде на што јачем растурању листа, како би се што већи број жена упознао са суштином женског покрета и постао свестан велике потребе да жена у нашој држави стекне своју заслужену равноправност.

Лист излази један пут месечно и

стаје годишње	дин. 24.
полугодишње	дин. 12.
месечно	дин. 2.

За сва питања која се тичу уредништва и администрације обратити се на адресу листа:

Женски Покрет, Зелени Венац 8.

БЕЛЕШКЕ И НОВОСТИ

Поздрав из Енглеске.

Ми смо признавале већ небројено пута да при решавању женског питања у нашој земљи немамо ни из далека да се боримо се оним тешкоћама које су имале да преброде наше претходнице, кћери великих и високо културних народа. Наш је пут прилично утрвен и зато имамо да благодаримо можда у првом реду Енглескињама, које су својом истрајношћу, преданим радом и сјајним способностима извојевале у свету једно велико признање женском имену.

Ми смо имале част да покретање нашег листа поздраву једна од заслужних кћери тога народа: Miss Millicent Garrett Tawcett. Она данас важи за једну од првих жена у Енглеској и својим вазда коректним, академским држањем успела је да задобије и најоштрије противнике женског права гласа. За време рата, и ако искрена патриоткиња, она своје родољубље није изражавала јефтином и вулгарном мржњом против непријатеља, него је изашла пред све своје сестре са једном великом и племенитом девизом:

Рад, мало речи, оданости оцабини и нашем високом позиву; шиме ћемо извојевати слободу не само нашим, него свима женама.

Речи које нам је упутила за наш први број одишу истом вером у значајну улогу жене у опште, а оне су истовремено савет једне озбиљне раднице, богате великим искуством. Те речи гласе:

Радише за слободу жена ваше земље. Када будете радили за жене, ви ћете истовремено радиши и за људе и за жене и за децу.

Закон о Штампима.

Женско питање постало је предмет посведневних дискусија и осетила се жива потреба за покретањем једног месечног прегледа. Он има да се бави друштвеним положајем жене у прошлости, садашњости и будућности; уређиваће га жена; писаће у њему жене, новчану подлогу створиће жене.

Отишле смо у Управу вароши да часопис пријавимо. Али, ту нам је врло љубазно објашњено да и поред тога што ће тај лист уређивати и издржавати жене, ипак почасно место одговорног уредника може заузети само човек. Чл.

9 нашег закона о штампи гласи: Одговорни уредник мора бити српски грађанин који ужива грађанска и политичка права према чл. 22 устава.

Збиља, ретко занимљивих бесмислица садржи наш закон. Један лист могу да испуне својим чланцима жене, могу да га уређују, да у њему покрећу питања чију суштину у већини случајева људи не могу ни да схвате, а моралну одговорност за све то не може да сноси жена; међутим, може да је сноси ма који човек и онај који у азбуци не распознаје ни једно једино слово. Сасвим разумљиво, јер одговорни уредник може бити само онај који има, политичка права, а за стицање политичких права потребно је само бити мушка глава, није потребно чак ни бити писмен, а немо ли разумевати се још у политици, штампи и томе сличном.

Узалуд.

Има их доста у нашој земљи који наше Уједињење и увођење демократског режима нису поздравили баш са много одушевљења. Међу њима су и многобројни Срби—Муслимани конзервативних начела. Још пре неколико месеца када је у Београду држан конгрес жена, долазила је њихова депутација у Београд са молбом да обавезно школовање женске деце не обухвати и Муслиманке. Међутим, узалуд им је било страховање. Није се навршила ни година дана од како су се потрудили чак до Престонице да изјаве како они неће допустити да Муслиманка изађе из својих кућа и путем просвете уђе у друштво, а у Сарајеву приређује чисто муслиманско друштво Гајрет концерат на коме узимају учешћа, први пут од како постоје, жене — Муслиманке. Ја не знам хоће ли они који муслиманске прилике довољно не познају моћи да схвате какав је то преврат извршен у њиховој конзервативној средини када је у једној концертној дворани, пред хиљадама гледалаца села за клавир једна млада, симпатична, ведра и насмејана Муслиманка; када су се остале слободно кретале измађу редова гостију и својом љупкошћу и предусретљивошћу побрале толико велики приход какав *Гајрет* нити и једно друштво у Сарајеву у опште до сада нису побрали.

Ми вас свесрдно поздрављамо драге наше сестре и срећне смо што су порушени високи зидови предрасуда који су

нас раздвајали. Ми верујемо да нећемо више дуго чекати на време када ћете на нашим конгресима учествовати и ви, и када ћемо потпуно заборавити да сте ви некада од нас биле далеко, јер ћемо дисати једном душом и нећемо се ни распознавати која је коме племену некад припадала.

Најзад.

У званичним новинама објављена је уредба — почетком априла — којом се наставнице средњих школа изједначавају у правима, титули и плати са професорима, својим колегама. Како нам то изгледа просто и јасно! Како се времена мењају!

Данас, кад само у Београду постоје три женске гимназије, кад родитељи милостиво, силом, претњом захтевају од својих кћери да похађају школу, изгледаће као нека бајка из давних времена, да су директори и министри просвете данашњим наставницама гимназија, као деци, затварали врата средњих школа; да су оне са својим родитељима морале водити борбу да могу похађати школу.

У данашњем времену кад готово сви, било оправдано било без разлога, траже да не полагају испите, учиниће се анахронизам, да су наставнице женских гимназија морале молити комисију за полагање професорског испита, министре, краљицу српску да полагају професорски испит.

Сад, кад људи без испита и квалификација добијају по три указа на годину дана, биће невероватно, да су наставнице са положеним професорским испитом чекале двадесет и пет година да добију право на указ!

Наставнице Женских Гимназија водиле су више од четрдесет година велику борбу са највећим непријатељима рода људског: предрасудама и глупошћу; водиле су ту борбу тихо, скромно, оружјем сигурним: знањем, радом, стрпљењем.

Овом уредбом завршена је једна епоха тешког и мучног њиховога рада, епоха пуна увреде, неправди и запостављања.

Сад је утрвена широка и права стаза за рад нашим будућим женским професорима, васпитачима женске омладине.

Други април значајан је датум у животу наших наставница.

За тај значајан датум везано, је поред Управе данашњег Проф. Друштва име г. Павла Маринковића, министра. Поред

тога што се г. Павлу Маринковићу мора одати признање да је разумео време у коме је министровао, наставнице Женских Средњих школа дуговаће му дубоку захвалност за признање њиховога права.

Конгрес Жена.

Иницијативом Српског Народног Женског Савеза одржан је септембра месца прошле године конгрес на коме су учествовала сва женска удружења из целе државе. Том приликом израђен је и пројекат правила за стварање једног централног југословенског савеза. Сви су изгледи да ће се остварењу тог значајног чина приступити 6-ог маја о. г. у Загребу. Том приликом ће свако постојаће женско друштво из наше земље послати по два делегата који ће у заједници са осталима изабрати Управу нашег будућег централног савеза, који би имао како у земљи тако и ван земље приликом међународних конгреса да преставља скуп свих наших удружених друштава. Истовремено ће бити речи о одашиљању наших делегата за међународни конгрес у Кристијанији, који ће се одржати септембра месца.

Како су ова питања од огромног значаја по будуће односе наших друштава и њихов развитак, то скрећемо пажњу свим постојећим друштвима да буду приправни ако се скупштина, као што је предвиђено, одржи 6-ог маја да своје делегате упуте за Загреб. Напомињемо да би то требала да ураде и она друштва и пододбори који своје делегате нису били послали септембра прошле године у Београд, као и сва женска друштва која би се конституисала у току ове године.

Годишња Скупштина.

25. Априла о. г. одржаће Друштво за Просвећивање Жена и Заштиту Њених Права своју прву годишњу скупштину у сали II Женске Гимназије у 3 ч. по подне са следећим програмом:

1.) Подношење извештаја о друштеном раду;

2.) Поднашење извештаја надзорног одбора;

3.) Дискутовање о реорганизацији друштва по струкама;

4.) Пројекат проширених правила;

5.) Избор нове управе.

6.) Питања и предлози. Моде се сви уписани чланови да присуствују скупштини.

Управа.

ПРОГРАМ НАШЕГ РАДА.

Пре године дана овог истог месеца конституисано је Друштво за Просвећивање жене и Заштиту њених Права. Оно је том приликом изложило у изводу програм свога рада. Међу првим тачкама истакнута је била и потреба за покретањем једнога листа који би био спроводник наших идеја. Данас када је Друштво најзад успело да изилажење истога и оствари, ми имамо још један пут да се осврнемо на сва она питања која задиру у суштину женског покрета код нас, сматрајући наравно да је Друштву дужност да о њима кроз свој лист расправља опширно, да их популарише, разјашњује и убрзава њихово правилно решење.

Истичући политичка права на прво место, као једну од најбитнијих потреба за могућност решавања свих осталих питања, не значи ни у колико да жена данас сматра као своју најпречу дужност да стрмоглавце упадне у вртлог нашег нездравог политичког живота и да јој је топла жеља да у нашој Скупштини својом виком појача ону општу ларму врло честих, хучних и бесплодних дебата. Не, њој су политичка права хитно потребна да у парламенту вапајем за опстанак свој, своје деце и своје куће одврати дискусију са бескрајно дугих и потпуно бескорисних страначких разморица и доведе их на једно здравије земљиште. Свеједно је у коју ће странку жена ући, она има да остане свесна своје улоге и да кроз сваку партију, ма у којој се налазила, истакне на дневни рад свој женски програм, заједнички свим женама. Помоћу тог заједничког женског програма она ће моћи да шири пацифизам и у унутарњој и у спољној политици. Та жеља за миром која омогућава опстанак и развијање њеној деци, има да је уздигне изнад ситничарских страначких борби.

Осим рада за извојевањем политичких права жени, друштво има да се бави питањима која с једне стране престављају женски политички програм, а с друге стране улазе у социјално — културну област. Било да жена већ има политичка права или да их још нема, наше Друштво истиче као другу тачку свог сталног програма заштиту жениног и дечјег рада. Жена мора свим силама радити на

томе да јој се пре свега створи могућност да и поред своје запослености ван куће којом себи омогућава материјални опстанак, добије још увек оно најпотребније време за отправљање њених дужности у кући. Жена још увек преживљује онај најтежи период своје борбе за опстанак. Или је упућена на то да за њу и децу зарађује муж сам, па су приходи недовољни и оскудица притиска; или је се отргла, па зарађује и она, и то тако да у тај свој рад ван куће утроши сву своју снагу и све своје време, добијајући награду много мању него човек са којим ради напоре. Њен рад укупно и у кући и ван куће несме бити већи него рад човеков, а награда им мора бити додељена равноправно према уложеном времену. Исто је тако разумљиво да жена као природни заштитник детета мора радити на томе да се дете до свог потпуног развоја законски заштити од рада и употреби то време за своје физичко, морално и интелектуално васпитање.

Да би жена себи извојевала подједнаку награду и право на скраћено радно време због дужности у кући, Друштво је узело на себе да ради на организовању жена по свим струкама. Само ако све жене које једној струци припадају створе себи једну јаку и сигурну организацију, моћиће тако укупно да ураде нешто за побољшање свога положаја, само ће онда успети да за подједнак рад са људима извојују и подједнаке плате и титуле. Несумњиво да ће под тим условима улазити у посао још много већи број жена него што је то данас, а тим повећаним радом ојачаће економски цела земља.

Ма да Друштво заступа начело да се жени мора допустити улазак у све странке без ограничења, има ипак извесних струка које одговарају више мушкој природи, и других које су ближе женској природи, те би се према свом слободном избору људи опредељивали више за једну, а жене за другу струку. Једна од струка која по природи посла одговара много пре жени него човеку, то је наставничка. Услед тога Друштво истиче као једну засебну тачку у своме програму да жена има да прими на себе васпитну улогу. Како је жена већ природом одређена да буде васпитац, она мора за ту своју улогу васпитача добити и потребне спреме. Од ступња просвећености наше жене зависи углав-

номе душа нашег подмладтца. Мора се физичком, моралном и интелектуалном васпитању наше жене почети да поклања више пажње, како би јој развили смисао да са више система и стручне спреме ради на развијању деце: било као мајка у својој кући, било као васпитач ван своје куће.

Сасвим је природно да је Друштву дужност да ради на томе како би се што већи број жена заинтересовао за питање народног здравља и борбу против алкохола. Њој као најприроднијем заштитнику породице налажу и дужност и интереси да у томе правцу врши онај велики утицај који је у положају жене и мајке у могућности да врши посведневно.

Борба против проституције представља можда најтежи задатак у програму женог јавног рада, а ипак смањивањем процента проституције не би нико више био у добитку него сама жена. Да би на том пољу почела успешно да ради жена има дубоко да продере у суштину друштвеног уређења, и она ће бити у могућности да то зло лечи тек пошто буде испитала све узроке његовог постанка. Зато јој је потребно да од самог почетка свога јавног рада почиње то питање да проучава и спрема се за отклањање свих узрока који изазивају ту тешку болест удруштвеном организму.

Додирнувши овако само легитимно поједина питања која улазе у програм рада нашега Друштва, ми сматрамо да стваран рад на решавању истих има тек да почне. Ми ћемо се на њих враћати у нашем листу безброј пута и радићемо на њиховом правилном проучавању и решавању како путем штампе, тако и путем јавног практичног рада.

Зорка Каснар.

ЗНАЧАЈ И ПОТРЕБА ЛИСТА

Ових дана размишљала сам о читаоцима нашега листа, и о томе како ће да буде примљен у јавности. И мени се чини да га многи данас очекују радознано, али не верујем да сви мисле о њему озбиљно. Има без сумње и таквих који су унапред убеђени да ћемо их ми одавде стално потресати сентименталним жалопојкама о нашем потчињеном положају,

и непрестано потрзати психолошке и економске доказе о праву на потпуну једнакост, дакле и равноправности са мушкима. Ја додуше не јамчим да од свега тога у нашем часопису неће бити никада ништа, јер што нас највећма тишти, о томе најрадије и говоримо; ја само напомињем да има и других важних побуда за женску организацију и покретање листа, и да њих треба истаћи одмах у првом броју.

Пре свега, наша жена је очевидно не само запостављена у јавном животу као грађанин, него и прилично занемарена у друштву као личност. Кад ово кажем, ја имам на уму жене из свих слојева друштвених: већином неписмене, у празноверницама огрезле сељанке, многе полуписмене и предрасудама спутане малограђанке, и гдекоје полуобразоване или само декоративно образоване градске даме. Истина ми видимо да ни с мушке стране код нас не изгледа све сјајно, да још увек има огroman број наших људи неписмених, полуписмених и полуобразованих, без довољне спреме за посао који врше, и без икакве личне заслуге за права која уживају. Но ми знамо колико је то за осуду и код њих, па нисмо раде да им подражавамо и на тај начин повећавамо број неспремних и несавесних јавних радника и необавештених гласача. Ми, напротив, морамо тражити примера за углед међу њима који су у мушким редовима најбољи, и настојати да наша равноправна жена и вредноћом, и савесношћу, и стручном спремом увек одговара своме положају. Овим је нашем листу одређена прва и главна задаћа: да прикладним чланцима утиче на стварање услова и побуда за редовну појаву такве жене која све способности своје развија и улаже их у посао, и никада не пропушта да чини своју дужност.

Овде се опет мора констатовати да у низу мотива наше воље дужност није увек на првом месту ни код људи, што често рђаво утиче на цео јавни живот.

Но ми ту очекујемо истина споре али несумњиве промене на боље, ако свест о дужности код жене развијемо тако да је она и примером и живом речи уме преносити на млађе нараштаје, са којима као мати у породици, и као васпитач и наставник у школи, чешће долази у додир и дубље продире у душу него човек. Стварањем таквих способности користеће наш лист много више него да заповеда бескрајне дебате о томе, јесмо ли ми данас на правом путу или у заблуди кад захтевамо више грађанских права и шире поље рада него до сада. Убеђивати оне који очевидно неће да буду убеђени значило би за нас губити време, пошто се наше питање може повољно решити и без њих.

Важно је што код нас жене већ осећају да немогу остати вечито онакве какве су биле пре, те своју женску децу упућују сасвим другим правцем. То спонтано прилагођавање новом положају овде ће само да се прихвати и убрза, тим што ће један део лектире стално да буде намењен обавештавању и просвећивању оних најмање упућених и најслабије заинтересованих за јавни живот.

Када су у питању поуке и обавештења, онда ми несумњиво имамо права рачунати на помоћ целог нашег друштва; али природно је да се за жену ипак највише заложе саме жене, и где год могу да узму иницијативу. Зато се и покреће сада овај чисто женски лист, у коме ће, поред већ споменутих задатака, још са нарочитом пажњом да се прати све што код нас и по другим земљама предузимају и остварују жене. То редовно саопштавање конкретних примера женске иницијативе биће свакако једно од најмоћнијих средстава за подстицај на практичан рад. Познато је да речи само уче, а примери одмах уводе у посао, јер када се покаже нешто изводљиво — управо већ изведено — нас више не мучи питање о могућностима, него се одушевљено лаћемо дела.

Пошто ми заступамо гледиште да на данашњем ступњу цивилизације треба имати сасвим другачије појмове о жени, то ћемо, упоредо са оријентацијом женских способности у бољем правцу, утицати и на стварање новог јавног мњења о њој, — и то ће по свој прилици да буде наша најтежа задаћа и најспорији успех. Посао ће нам бити олакшан ако претходно убедимо жену да сразмерно повећаним захтевима и ширем пољу рада расте и њена одговорност у друштву; да је истина тешко бити запостављен члан утврђеног друштвеног поретка, али још теже је постати одговоран саучесник за све што бива у садашњости и што се припрема за будућност. Она ће тада схватити све замашне и далекосежне последице свога равноправног положаја, а показаће и довољно амбиције да разувери неке злослутне пророке данашње, којима се већ привиђа реакција у политици и обарање свих културних вредности, чим жене продру у све оне области рада и знања где се до сада као вође и творци истицали само људи.

Напослетку остаје нам — и то као резултат свега претходног — да код жена свесних дужности и спремних за посао који врше, развијемо и осећање солидарности бораца за иста права. И ако не мислимо узимати у листу агресиван тон и провокаторски борбен став, ми на неки начин ипак морамо документовати своју активност у јавности, и без устезања примењивати сва допуштена средства да убрзамо изједначење жене са човеком како у породичном животу тако и у јавном раду.

Такав је, у главним цртама, наш данашњи програм, а детаљнијих одређивања му свакако и не треба. У току времена биће преудешавања и новина, то је несумњиво, пошто ће и сама идеологија женског питања да се мења. Ми знамо још да је најгори положај оних иницијатора новог покрета који се морају стидети својих великих обећања, јер место

да проширују свој рад, они доцније су-жавају свој програм. Зато ми у први мах и не обећавамо ништа више; а коме и ово доведе изгледа много, нека зна да ми никако не очекујемо радикалну измену менталитета наше просечне жене и обрање свих предрасуда и погрешних схватања о њој одмах после месец и два дана. Али ми верујемо да лист који редовно стиже у кућу и у сваком броју говори само о жени, или бар највише о њој, мора већма утицати и јаче наметати своје идеје него књига или ма каква друга периодична издања. Читајући у њему све, од прве белешке до завршне реченице последњем чланку, наша жена ће после неког времена извесно осетити да јој се знање приметно увећава, видик проширује, свест о дужностима и правима знатно развија, да сав духовни и морални живот њен краће новим, бољим правцем. И тај лист она мора напослетку завоleti, и створити насušну потребу од тога да га увек има на своме столу.

Овим је, узгледа, казано довољно шта ми за сада хоћемо. Ко се осећа позван да ради с нама нека нам приђе, — и добро нам дошао!

Кашарина Богдановић.

ОРГАНИЗАЦИЈА НАСТАВНИЦА ОСНОВНИХ ШКОЛА И ГИМНАЗИЈА.

За време окупације отпочела је у нашој земљи једна од најређих и најлепших мобилизација: мобилизација женске радне снаге.

Док су се тада одигравали најтежи моменти — баш ти исти страшни тренутци били су од изванредно ретке лепоте; у тим данима, с погледом на рад био је остварен идеал будућег друштва: није било ниједнога створа, без обзира на године и пол, који није радио, ниједнога мозга да није мислио — све под једним импулсом, подједнаким темпом, за исту идеју.

Али, по рестаурираној слободи, чим су се људи вратили да за жене раде и мисле, оне се изгледа, по закону о инерцији враћају на своје старо, предратно место индолентности, па чак и равнодушности за опште ствари у држави.

У великим државама и противници феминизма због огромне штете и тешких услова да ратни губитци надокнаде, истичу потребу да се сада, после рата, искористи сва радна снага и памет како људи, тако жена.

Шта треба на то да кажемо ми?

Због тога је патриотска дужност свију да се онај рад наших жена, започет под окупацијом у свима правцима и на свима пољима подстиче и данас.

Све су жене, по нашем дубоком убеђењу, после преживљеног искуства за време ропства, потпуно свесне вредности рада и потребе политичких права. Потребно би само било да се оне организују за заштиту свога рада и паметну употребу политичке слободе. Та организација има да отпочне груписањем жена исте потребе, истих професија, увек у смислу заједничког идеала: потпуно ослобођење жене у економском, политичком и сексуалном погледу.

Ми бисмо желели да истакнемо потребу једне организације свију наших просветних радница, учитељица основне школе и наставница гимназије, њихове заједничке задатке, дужност једне акције и оријентације у раду.

И ако су кроз дуги низ година наше учитељице основне школе и наставнице гимназије, као савесне раднице на једном од најтежих интелектуалних послова, под мизерним материјалним условим, вршиле свој позив са дубоким познавањем и ретком преданошћу, диван доказа велике моралне јачине, ипак оне нису никад биле довољно разумеване од своје средине, никада правично оцењиване и правично награђиване од претпостављених.

Од њих се увек тражило, на прво место, да буду добри, понизни, државни чинов-

ници и рђаво плаћени службеници. Док се у друштву са жаљењем, иронијом, изговарало име учитељице, догле, с меродавне стране никад није, ни признавана, ни ободравана, она њихова висока улога просветне, заслужне, раденице.

Учитељице су полако и несвесно примале ту силом наметнуту им улогу понизног, државног чиновника.

И тако су се, с генерацију, на генерацију сва она сјајна маштања наших ученица учитељске школе и Универзитета, оно јединствено поуздање да су оне те које ће прокрчити пута новом, бољем, слободнијем раду и за народ, и за школу, и за себе, развијала одмах на првим корацима у државној служби. И оно тешко, горко убеђење да се ништа не може реформисати, да се под најтежим условима материјалним погнуте главе мора ући у платни списак, примало се несвесно још на првим у часовима и скуповима. Државни чиновник убијао је у самој клици помисао да су наставнице и учитељице на прво место грађанке ове земље са свима правима на слободан рад, иницијативу, живот и награду.

Отуда је и могло доћи да се сва питања наставе и васпитања, сви просветни закони решавају без њихова учешћа, чак и они који свима непосредно тангирају личне интересе.

Тако се само може разумети оно индиферентно примање да им се рад потцењује, права газе, здравље убија у влажним и мрачним школским зградама, да се у женским школама ради без нарочита правца, циља, учила, по средњевеконом вербализму.

Па ево и данас без револта подноси се да једна од најнежнијих васпитачица деце, најбоља учитељица учитељице, први женски просветни пионер, станује у влажном сутерену — сестра „чича“ Милована, нема ни свога стана, ни собе.

Шта да кажемо за остале?

Таком пажњом награђује Београд најбољу учитељицу своје деце. Доста је безумност људи кад су жене заслужне

у питању. Толика је индиферентност наших жена према себи самоме!

Понизан друштвени чиновник успавао је у њима жену здравога разума, колегиницу, слободоумну грађанку, свесто своје праву после извршене дужности.

Учитељице и наставнице, као интелектуална елита у нашој држави, морају се интересовати свима проблемима друштва, осетити, односно водити рачуна, ко и како управља њиховом земљом, осетити потребу да бирају представнике народа у парламенту, имати амбицију да и саме једнога дана буду биране за посланике народне, да и оне даду свој глас о потребама жена и васпитању омладине.

Нарочито кад се претреса о васпитању деце и омладине, оне, као природом одређени васпитачи, треба да виде прву реч. У школи, у друштву, на скуповима, путем штампе, кроз парламент дужне су истаћи да су питања просветна питања интелектуалног, духовиног и физичког здравља наше деце, прва и најпретежнија питања у земљи, а не да она, као што је случај данас, не могу доћи на ред од других важних ствари.

У томе се састоје заједнички задаци наших учитељица и наставница.

После великих пертурбација друштвених, као последице ратова, способни државници великих држава заступали су на прво место решавање просветних проблема.

У Француској после седамдесете године чим је је држава оштећена од непријатеља, почеле су реформе у настави. За кратко време вотиран је кредит од пола милијарде, подигнуше палате за школе, извршена набавка учила, донети нови закони. Овај измењени материјал и услови школе извршили су потпуни морални препорођај наставника.

Енглеска је кренула питање о обавезној настави све омладине до осамнаесте године, по угледу на немачке продужне школе, пре рата. У жеку рата енглески министри пишу, држе јавне конференције по већим местима; ако хоћете економску

борбу са Немачком треба да се организујете по њеном начину, ако желите да је тучете, морате је имитовати. И тај закон о обвезној настави до осамнаесте године изгласан је још за време рата.

Шта се код нас учинило—за време рата, а шта после ослобођења за школе?

Из Француске, Енглеске, Америке и свију делова света, где су наши људи били растурени, донели су нам само две речи: „ликвидирање школе!“

Реформу школа затражили су људи ван школе и ђачки штрајкови.

Питање о школским зградама, училима и учбеницима још није кренуто.

У сред престонице у мрачним, тесним и влажним учионицама, женска деца падају у несвест на часовима. Шта је остало за села?!

Реформа основне, продужне и учитељске школе није ни почета.

Реформа средњих школа ко зна кад ће бити готова. Она се гради без континуитета са реформом основне школе и универзитета.

И још многа и многа питања наставе и школе, од којих зависи живот и напредак учитељица и наставница, стоје отворена и нерешена.

Каквог учешћа узимају наставнице и учитељице по својој личној иницијативи у питањима жене и просветне политике осим званичних одговора на званичан захтев?

Ван оних широких препирки и протеста у затвореном простору, њихов се глас још нигде не чује. А данас, више него икад, потребно је да се знају њихови погледи, захтеви, мишљења.

Горе главе, ви, учитељице основних школа чија су младост и лепота били мета пожудних сеоских кметова, капетана и началника? Ви, којима су места давана не по вашој личној вредности, већ по спољашњем изгледу и тежини протекције. Ви који по двадесет година трунете у селима! Ви, чијим су сузама натопљена влашка села и гудуре!

Горе главе, ви, наставнице средњих и учитељских школа! Горе своје главе, пуне златног знања, које су досад приклањане пред празним главама мушким! Чије су класификације више негиране? Чија су права горе гажена? Чије су плате мање биле? Двадесет и пет година ви чекате да вам се призна професорски испит!!

Време је да узмемо своју судбину у своје руке! Да у свима женским основним школама буду управитељице учитељице, у гимназијама женским и учитељским школама буду директори и инспектори неставнице. Да у министарству просвете, у комисији за прављење реда, у просветном савету, у парламенту имамо своје представнике, жене.

Престанимо бити само понизни државни чиновници! Осетимо једном сву чар и задовољство бити слободна грађанка са свима правима слободног грађанина!

Ми отварамо ступце нашега — управо нашега — листа за сва питања: школе, наставе, ваша лична и начелна о нашој будућој организацији.

М. П.

НАША ЖЕНА КАО ЈАВНА РАДНИЦА.

Шта се може очекивати од наше жене као јавне раднице?

Према њеној досадашњој спреми готово ништа, према њеним диспозицијама и задатцима веома много.

Ваља размотрити: шта су њени задатци и у чему се има састојати њена спрема.

Задатци су јој двојаки: 1. заједнички за све жене у опште и 2. они, који јој се намећу као последица наших прилика и наших потреба.

Покушај да се наброје ти задатци, био би бесмислен, јер њихов број није утврђен и не да се утврдити. Чим је испуњен један задатак, прилике су створиле други, иза кога се припрема трећи, и тако

се нижу један за другим, потпомажући и стварајући напредак.

Категорисати их пак у врсте било би исто тако немогуће, као што је немогуће категорисати разноврсне задатке женине у скромном оквиру њенога царства, „куће“. Њено је право и њена дужност као домаћице, жене и мајке да створи услове за задовољан живот своје околине. Она има — ако је свесна своје улоге у животу и ако хоће да је одигра добро — она има да створи ону топлу атмосферу у којој ће дете осетити да је заштићено, човек да је разумеван, у којој ће дете наћи оног васпитача, љубав и негу, који ће учинити да оно заволи живот, а човек наћи онај одмор, подстрек и благост, који ће му дати снагу за нову борбу и нове тешкоће, ону топлу атмосферу у којој ће обоје наћи угодности, коју само „кућа“ може пружити.

Је ли могуће именовати врсте задатака које има жена да испуни да би постигла овај резултат - истовремено циљ њеног живота? ! Може ли се ту одвојити њен физички рад од духовног, може ли се одвојити њена морална потпора од материјалне? ! Не може. А није ни потребно, јер су задатци жене као јавне раднице веома слични онима које јој живот налаже као жени у опште, пошто женина делатност у својству јавне раднице није ништа друго, до проширење њеног делокруга са мале породице на једну много већу, с неограниченим бројем чланова.

Треба на овом месту упозорити на погрешно мишљење, које се све више распростире, као да је бити јавна радница нека нарочита врста занимања или чак заната. Колико је погрешно то мишљење, може се оценити тек онда, када се утврди да се „јавном радницом“ назива она жена, која свој рад не посвећује само себи, т. ј. свом интересу или само својој ужој породици или каквом предузећу, односно интересима ових, већ служи непосредно општеј добру. При томе је споредно, да ли је њен рад интелектуалне

или физичке природе (овом разликом позабавићемо се доцније). Уски би морали бити наши погледи пут будућности, ако би служење општем добру био монопол искључиво оних, који су то изабрали за свој знат или занимање, јер то би значило скренути напредак са свог већ обележеног пута, значило би давање супротног правца развиту обележеном све већим учешћем широких маса у јавним, општим пословима.

Рекосмо да је рад жене као јавне раднице сличан њеној делатности у „кући“. Циљ је њен у „кући“ да створи услове за задовољан живот своје околине циљ јавне раднице исти је, само што сада „околина“ не значи више за њу само породицу. Она као јавна радница не тежи више за заштитом и васпитањем само своје деце, већ се брине у опште о деци, којој мати не може пружити заштиту, она жели стварање могућности, да се не негује само њен болесник, она тражи пута и начина да човеку и без његове воље одржи здравље и снагу, значи вољу за живот, и хоће најзад као старија, искуснија, да упуту, поучи и заштити не само своју млађу сестру, своју кћер у развиту. Звучни наслови као: борба жене за заштиту и васпитање ван брачне деце, сирочиће, деце у опште, основање материнских удружења, домова, болница, рад у овима, борба против алкохолизма и проституције и најзад цео женски покрет с циљем да заштити и ојача жене у борби с животом и у борби са самом собом (заштита раднице, изједначење жене с човеком економски и политички, стручно образовање и т. д. и т. д.) нису ништа друго до уобличен израз проширене, јавне делатности досадашње жене као домаћице и као мајке, и ништа друго до рад на испуњавању низа задатака, који јој јавни живот намеће.

Почетци ове јавне делатности у нас одводе нас опет ка раду жене у „кући“, Као што се дужности мајке и домаћице

мењају према развиту деце, према тренутно указаним потребама и она хита тамо, где је у датом тренутку њено присуство најнужније, тако је она до сада поступала и у своме јавном раду. Али као што добра домаћица и у уском оквиру свога домазлука мора свој рад обавити по неком распореду, на основу наслеђених и стечених искустава, имајући увек у виду целокупност својих дужности и стога призивајући често у помоћ и стручну снагу, тако мора она обавити свој рад и у јавном животу на основу плана, израђеног с обзиром на потребе садашњости и на припрему способности ради задовољавања потреба будућности. И као што жени није довољна само добра воља па да би била добра домаћица која самостално води свој домазлук, већ јој је зато потребна и спрема, искуство, преглед, тако јој је и као јавној радници потребна извесна спрема, коју она за сада већином — нема. Недостају јој два најважнија елемента:

1. Жена по своме досадашњем васпитању није упућена да се заинтересује за опште потребе ван своје куће, није упућена да положи себи рачуна о постојању тих потреба и о начину како би се оне могле задовољити.

2. Пошто није упућена да развије у себи смисао за узимањем активног учешћа у раду за опште добро, то се код ње — и ако је гоњена инстинктом и потребама своје шире околине ступила у јаван живот — није могло укоренити оно, што је обележје „раднице,“ а то је сталност и континуитет рада. Та сталност и континуитет рада, предпоставка је сваког солидног успеха.

Нов дух друштвени, ново схваћање о правима и дужностима чланова друштва, продро је ипак у редове наших жена и оне су, ма да неспремне, ипак свесне тога да је свака од њих позвана да суделује у јавном раду, нарочито сада, када је дужност свакога без разлике да својим радом потпомогне основу и развитак наше велике, уједињене државе.

Сведемо ли до сада изложено, онда можемо утврдити да су задатци јавне раднице стварно слични задатцима домаћице и мајке, само изведени на широј основици, и да их оне у масама из тог разлога не могу решити, што не умеју да их пренесу на ту ширу основицу. Стога се на постављено питање: шта се може очекивати од наше жене као јавне раднице, мора одговорити онако, како је то учињено; према њеној досадашњој спреми готово ништа, према њеним диспозицијама и задатцима, веома много. Но познато је, како се неискусна и неспремна млада може развити у добру домаћицу, ако се труди и да води и упућивати искуснијом и старијом, тако ће и наше жене упркос тренутном недостатку спреме успети да пренесу своју благотворну делатност из уског оквира „куће“ и породице у ширину јавности, ако поклоне своје поверење онима међу њима, које су својим положајем, стручном спремом и интелектуалним радом позване да воде, упућују и крче пут за тај судбоносни прелаз.

Схватите ли вође, интелектуалне раднице, своју активност у јавности као делатност у проширеној породици, и ставе ли наше жене, досада само мајке и домаћице у ужем смислу, своје радне снаге на расположење овим вођама, онда се од наше жене као јавне раднице може очекивати да ће дати и јавности напоре оно, што је њена битна вредност: створиће услове за развитак топлине и угодности, које одржавају и улепшавају живот.

Др. Ружа Винтершпајн.

ЗАШТО ТРАЖИМО ПОЛИТИЧКА ПРАВА? (Жена и политика.)

У формирању нашег политичког живота, наилази се на укрштање сасвим супротних идеја и то са таквом жућношћу да губи карактер идејне борбе и добија изглед борбе група и власти. Појава жене у том моменту је сасвим сувишна кад

не би била спонтана тежња да се попуни празнина која је занемарена. Јер ако посматрамо развијање женског покрета, видећемо да тежиште не пада на имање политичких права ради њих самих, већ ради права на учешће жене у целом послу, који се обавља ван породице.

Политичка су права средство којим ће се сачувати женски елемент при прелажењу културе у нове форме, и заштити жене пред тим: да се њена сфера утицаја не испразни, да њен садржај живота не закржља и њени интереси, који у једном друштву, основаном на заступању интереса, не остану без представника и буду потиснути, а тиме буде укочен њен положај и могућност за развијање.

Жена је стуб породице, али то не значи да она треба да остане само у кући, јер услови за егзистенцију породице више су израз спољних прилика него што зависе од жене као стуба њеног. Ако је велика скупоба, приходи нису правилно распоређени; ако васпитање омладине не иде правилно залуд ће жена кршити руке и очајавати у кући. Ако хоће да правилно све испуни мора је се и тицати ко води комуналну политику, просветну, здравствену и спољну. Зар се ње не тиче шта се ради у општини или кад се објави рат?

Данас се њена сфера утицаја постепено празни и њен живот закржљава. Она се сматра неодговорном за све то и своју способност траћи на измишљање луксуза и лаких забава и употребљава на то да по сваку цену удајом обезбеди свој економски и друштвени положај. Међутим се њеним учешћем морају поправити услови за егзистенцију породице и васпитање омладине. Да је то тачно имамо пример, да су жене, у земљама где имају политичка права, своју акцију употребиле на сузбијање дечјег рада по фабрикама. На сузбијање трговине алкохолем и дуваном, и опасних уживања као: коцкацинице и законом заштићена људска задовољства, која труд мајки, око здравља и моралне

снаге њихове деце, сасвим осујете. Материнска политика тражи да држава помогне породици да би испунила своје различите задатке, исто се тако бори против свега што омета, кочи и отежава труд и старање породице. Оне су имале и других циљева према својим политичким убеђењима, али су неколике области задржале као своје сопствено поље рада: васпитање и заштита деце, исхрана, заштита матера итд.

Рад тих представника жена, где су жене кроз право гласа у масама учествовале у изради закона и где су у већини биле мајке, највише је управљен на заштиту општих женских интереса а не појединих професионалних. Сасвим је разумљиво да су и жене са професијама, пошто су активно учествовале у изборима, постигле своје захтеве, али је то било споредно.

Исто се тако бројевима да утврдити да учешће жене у политици после кратког времена није уступало учешћу мушкарца. У Норвешкој је при првим комуналним изборима гласало $9\frac{1}{2}\%$ жена према 41% људи, док је при другим било већ 26% жена, што значи половину. То је било у селима. У варошима се учешће жена пење од 48 до 62% . При изборима за парламенат, који се врше са већом агитационом живошћу, учествовало је исто толико жена као и људи — 74% јер по норвешком изборном закону правних гласача има само $\frac{3}{4}$ становника.

У земљама где већ од дужег времена жене имају политичка права односи стоје овако:

Нови Селанд	84	према	82
Нови јужни Уелс	72	"	69
Запад. Аустралија	67	"	66
Кинеланд	76	"	75

Заблуда да жена неће политичка права овим је побивена. Њој су она потребна и умеће их употребити. Култура и политика су до сад биле привилегије мушкарца. Наука и уменост су били само за мушкарца, жена се могла тим користити

као његов пратилац, његова сенка и његов роб. Са великом је борбом жени допуштено да дође на универзитет, јер ко научи да мисли тај неће више бити роб. То би било последње буђење свести и последње ропство. Политичка права треба да јој буду средство да дође до потпуног ослобођења. И као што су знали да кад жена почне да мисли, неће више дозволити да је сматрају за ниже биће, тако су исто свесни да ће давање политичких права жени изазвати велике промене и у унутрашњој и у спољној политици, у унутрашњем уређењу друштва и породици. Жени се не дају политичка права што неће умети да их употреби, већ баш зато што ће умети, а то је разлог да их ми тражимо.

Ружа Стојановић.

СРПКИЊА ПРЕД ЗАКОНОМ

I.

Удата жена.

Кад законик говори о правној способности личности у опште, он не прави никакву разлику је ли лице мушког или женског пола. На уживање и на вршење приватних права пол не може имати никаква уплива. Жена је људско створење као човек и њој је призната потпуно правна способност као и човеку. Наређења грађанског закона која важе за људе, важе и за жене.

Предрасуда да је човек паметнији од жене, савршенији од жене, давно је отпала. Народна пословица, која карактерише жене „дуга коса, кратка памет“ није никакав доказ за њену неспособност него је доказ умне слабости онога, који се на ту пословицу позива.

§ 38. грађ. зак. вели: Пунолетници, дакле, сви, који су навршили 21 годину, сматрају се да су зрели, и они могу сами своја имања држати, њима управљати и њима руковати — располагати.

Овде се не прави никаква разлика да ли су пунолетници мушког или женског пола. Пунолетне девојке и удовице

имају по закону довољно искуства и памети да управљају својом личношћу и својим имањем. Закон им признаје потпуну правну способност за то

Друкчије је са женом удатом. § 39 грађ. закона каже: младолетници се држе за недозреле и они стоје под особитом заштитом закона.

§ 920. грађ. закона: Младолетнима се уподобљава сви они, који не могу или им је забрањено сопственим имањем руковати; такви су: сви ума лишени, распикуће судом оглашене, пропалице, презадуженици, чије је имање под стециштем и *удаше жене за животоша мужевљева.*

Пунолетна девојка може да располаже својим имањем; кад се уда, закон је увршћује у луде, распикуће и банкроте.

Између удате жене и суманутога нема никакве разлике кад је у питању њихова правна способност да управљају имањем. Удата жена постаје неспособна да управља својим имањем од тренутка кад се венча. Али, ако остане удовица или се разведе, онда добија понова своју правну способност.

Закон не узима неку слабост или лакомисленост, што се обично пребацује женском полу, као разлог да јој се одузме правна способност да управља имањем већ само брак. Јер кад би узимао слабост или лакомисленост, никада не би жене постављао за стараоце њиховој деци, па чак и мужевима. Правници су бранили ово гледиште. Пунолетна жена веле они, која се не удаје, сматра себе за довољно јаку и довољно искусну, да може проћи у животу без заштитника. Отуда је власна да управља сама својим имањем. Жена која се удаје, тражи у браку заштиту, тражи вођу у лицу свога мужа. Тиме самим показује да не осећа ни довољно снаге ни довољно вештине да управља својим пословима. Без сумње да су сви ти законодавци жмурећи пролазили кроз живот. Зар је жену руковала за брак само неумишленост да управља својим имањем?

Изрично је казано да је жена за живота свога мужа малолетна и да за то без његова одобрења не може ништа да ради. Али шта је онда, ако је муж напустио жену па отишао у свет, ако је осуђен, ако је проглашен за лудог, за распикућу, ако муж просто из пакости неће да одобри својој жени да она учини са својим имањем оно, што би јој било корисно. За то нема наређења, жени су везане руке, јер закон каже да је малолетна догод јој је муж жив.

Жена нема права да се парници без одобрења мужевљева, да тргује, да изда или прими меницу. Жена нема права ни да купи, ни да прода, ни да да поклон, ни поклон да прими без мужевљева одобрења.

Чак кад је жена одређена за старатеља своје мужу, који је умно оболео, кад је у питању њено имање, она не може да се парници ни да га отуђује и то само за то што има мужа, који је, додуше, несвестан и коме је она старалац, али који је *жив*. Као мужевљев старалац она може да се парници за њега, али за себе не. Кад су њена права у питању она не ради као старалац већ као удата жена.

Када се муж осуди на робију и зато чење, он не може својим имањем управљати док казну не издржи. Међутим, он мора да даје одобрење својој жени. Она не може ништа са својим имањем да ради док јој муж не одобри и ако он нема грађанске части.

Узмимо и овај случај. Кад се малолетник ожени по дозволи старатељског судије, сматра се да је оглашен за пунолетна по § 131. о старатељству и он добија мужевску власт, али по § 141. истог закона има да му се постави старалац, који ће његовим имањем управљати.

Његова жена, било да је малолетна или пунолетна, долази под власт мужевљеву и како је муж малолетан, онда се мужевљев старалац и о њој брине. Рецимо да се једна девојка од 24 године без

родитеља, која је својим имањем управљала самостално три године, уда за младича од 17 год., како се то често у нашем народу дешава, она је удајом изгубила право да управља својим имањем, а то се право не преноси ни на мужа већ на његовог стараоца још за четири године.

Из свега овога може да се види у каквом је страховитом положају пред законом удата жена у погледу располагања својим имањем.

Уверена сам да кад би многи родитељи били свесни колико њихова удата кћи нема права по закону да располаже својим имањем, да би са мање и воље и пожртвовања одвајали од својих уста залог по залог да јој имање стеку.

Како у састав наше уједињене државе улазе покрајине чији закони дају извесна права жени, како у погледу располагања њеним имањем тако и у погледу наслеђа — о чему ће у идућем броју бити говора — то је брза измена у грађанском закону код нас у корист жене неопходна и она мора доћи. Досадање је стање застарело, преживило, најзад, његову промену и правда захтева.

*Лејошава Максимовић
Пешковићка.*

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД

*Милица Јанковић. Пре среће. Загреб, 1918.
године Издање „Књижевног Југа.“*

Велики европски рат покосио је нештедимице многе наше признате књижевне раднике. Оно мало добрих што га је преживело као да је занемело од ужаса, и њихово перо пресахнуло је. Неким случајем, или, управо, по злом удесу да у рату страдају људи више но жене, после овог слома остале су данас, као наши најбољи приповедачи и романсјери две жене: Г-ђа Исидора Секулић-Стремница и Г-ца Милица Јанковић. И док се Г-ђа Секулић-Стремница, оштрином свога цртежа, сигурношћу свога потеза и хладном анализом људске душе не може разликовати од својих колега — писаца, дотле начин писања Г-це М. Јанковић јесте сасвим различит, пун топлине и нежности, чисто женски начин писања.

Као прва књига ове списатељице, „Исповести,“ као њене многобројне приповетке растурене по разним часописима, и ова књига слика нам у првом реду ми-

сли, осећања, поглед на свет једне изузетне, идеалистичне, изванредно нежне жене — Милице Јанковић. Јер, и ако је ова књига по своме облику, по својој замисли роман, она је чисто субјективна. Све личности раде и живе онако како би радиле кад би им давала упутства једна племенита саветодавка — сама спаситељица. И зато ту нећете наћи живот насликан онакав какав јесте, него онакав, какав би требало да буде.

Не треба помислити да је то једна од оних књига à la Марлит, „за младе девојке“, с лажном психологијом, с невероватном фабулом, где је све удешено тако да заплет, који проистиче од злих душа, дође најзад до срећног расплета доносећи награду невиним и добрим. У овој књизи нема злих душа. У њој су сви људи добри, али је судба таква да добри људи морају да трпе. И зато овде све се повија у болу и патњи; само, те патње уздижу човека, чине га бољим и достојнијим, и читалац, неотице, сам себи сугерише мисао: да треба патити, јер Провиђење тако налаже, јер тако *треба* да буде. И после свега тога, остаје један утисак, дубок, неизгладив: да је и патња добра кад је за добро других.

Јунакиња романа, Јела, млада девојка која можда није лепа, али која „има душу на лицу, а та је душа лепа“, заволела је свог пријатеља из детињства кад се овај „добар и мио“ вратио са својих студија. И Никола воли Јелу, али он више није слободан; он је раније верио девојку, „милу и нежну“, која њега воли. И док би, у свима реалистичким романима, као и у животу, јунак покварио веридбу кад би сазнао за праву љубав, он то овде не чини, јер му дужност друго налаже. Борба, та борба која се не исказује, али, види само по бледилу лица, по недовушеним реченицама, по наглости покрета који се заустављају на по пута, није мање лепо и истински описана. Нарочито туговање Јелино после женидбе Николине носи одблесак једне узбудљиве лирике.

И десило се све онако као што је требало да буде. Док свака друга девојка не би никад опростила што јој је љубав насилно скрхана, Јела, надахнута племенитом душом саме списатељице, то чини. И када се њих двоје сретну поново после

неколико година, они имају једно за друго само пријатељство и поштовање. Јела, за своју доброту, награђена је, јер, после подужег чекања, она стиче мужа достојнијег од Николе, који ће је боље разумети и бити јој ближи, јер ће тек сад моћи „ићи напред, пењати се с оним кога воли, пењати се по путу који води између земље и неба“.

Као што се види, историја је проста, али оно што није просто, што није свакидашње, оно што је врло лепо јесте местимична анализа девојачке душе. На пример, кад млада девојчица назре тајну живота после прочитане, „Крајцерове сонате“, она, жестоко пати, и цела њена унутарашња борба оцртана је фино, до најмањих танчина, од прилике онако деликатно као душевна криза Магина у „Воденица на Флоси“. Исто тако брижљиво и деликатно је израђено споро и уздржљиво зближавање у браку двоје младих који осећају да ће једно другом бити све.

Остале личности у роману остају све у позадини. Почев од оних умиљатих портрета деце у кући Јелиног брата, израђених, ипак, прилично сумарно, и остале личности су слабо индивидуализане. Оне су све, наравно добре: нигде каква зла, нигде рђаве намере: ако и причине коме бола, увек је нехотице. Најбоље од свих израђен је Јелин „чика“, чије филозофско схватање и племенитост даје нарочитог чара овој тако особито привлачној књизи.

Данас се од романа тражи, на првом месту, да је реалистичан. Роман треба да је одблесак живота, каже се, и зато су романи, тиме што су постигли свој циљ, тако чемерни, тако депримирајући, да у њима, често, не налазимо више насладе него само очајање. И зато читаоци, кад после „Госпође Бовари“ или „Једног Живота“, зажеле мало утехе и мира, нека узму у руке ову лепу књигу, и ја их уверавам да ће имати исто осећање као кад из загушљиве и прљаве вароши изиђу на светле и ведре висине. И свако од њих ће онда увидети да се мора, да би се стигло до потпуне среће, бити тако смеран, нежан и удружљив као што су личности у роману „Пре среће.“

Паулина Лебл-Албала.